

«Aga kas meie pole näinud, kuidas nooruse õielehed pudenevad ja nende tagant vaatab välja küpse meistri tark silm. Ja publiku seas öeldakse: «Ah, tema mängib — väga huvitav, ootame, mis sellest tuleb.»»

(V. Panso)

Niisugust huvi on publikus tunda Juta Lehistele loominguõhtu vastu. Oli ka 8. aprillil puupüsti täis saali (kirjandus-, kunsti-, teadusiliste, arstide, õpetajate jt. protsent huviliste seas, balletomaanide ja turistide kõrval paistis tavalisest suurem) õhkkonnas.

Võtsin julguse kirjutada ainsa seni nähtud etenduse (+ väga põgusad proovimuljed) põhjal, kuna ei kavatse süveneda puhtballetlikesse üksikasjadesse. Pigem pisut mõtiskleda nähtuse ja isiksuse üle.

Juta Lehistele on pärit väga hea pedagoogi Liia Leetmaa käe alt. Õpetaja oskas peale hea kooli andmise säilitada ja ergutada iga kujunevat isikupära (on ju tema juures õppinud mitmed meie esitantsijaist, ka meie klassikaline prima-baleriin Tiit Randviir). Juta Lehistele ala pole kunagi olnud range klassika. Kuigi ta on pisut tantsinud ka «akadeemilisemas» repertuaaris. Tema Myrtha «Giselle's» on mõjus — aga eelkõige võimuka sisendusjõu, rolli olemusliku tuuma tabamise tõttu.

Juta Lehistele võiks arvata vasti olla ka hea draamanäitleja. Meenutan ammuks televisijal «Romantikud», kus ta väikeosas mingi kummalise isepäraga silma hakkas. Niisamuti jäi ta silma balletilaval, ja tegelikult päris algusest peale. H. Aassalul on muidugi õigus, kui ta teatritööd lühikokkuvõttes Juta Lehistele suuri õnnestumisi nimetab kusagil 6.—7. teatriaasta piirimaal. Aga meelde jäi Lehistele kohe, kui ta aasta enne Koreograafiakooli lõpetamist, 1959. a. lõpetajate eksamiendusel Anna Ekstoni vaimukat Debussy-seadet tantsis. Erksalt, teravajooneliselt, sädelevalt. Pisut salapäraselt. Oma lõpukontserdil (1960) kehastas ta Griegi Anitrat ja E. Kapi «Kalevipoja» Põrgupiigat; tantsis E. Tambergi «Sümfoonilistes tantsudes» üht soolopartiid. Ja kui uskuda allkirjutatu 23 aastat vana retsensiooni, siis mõjus tantsuliselt virtuooslikuna. Iga tahtes võis nentida «endast-mõistetavust, kergust ja vabadust nõudlike tantsuülesannete sooritamisel, nooruslikku uljust ja kaasakiskuvat liikumisrõõmu».

JUTA LEHISTE

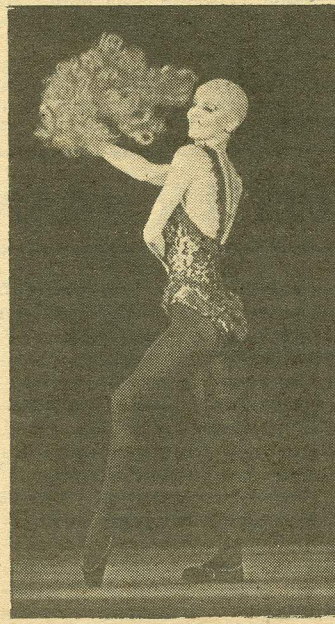
LOOMINGUÕHTULE MÕELDES

Põhilises peavad need iseloomustused praegugi paika. Eriti kui kasutada Vello Kõllu kümnekond aastat hiljem tehtud täpsustust artiklis «Küpsus» (1971), kus autor räägib dramaatilise-plastilisest rikkusest, öeldes: «J. Lehistele lavaline saatus on õnnelik — tal on olnud oma d osad...»

Igal juhul on ta osanud paljusid neist omaks teha. Juta Lehistele on mitmeid rolle tantsinud vaheldumisi teiste balleti- ja muusikainimestega. Ju siis võiks rääkida mõnikord loomingulistest allajäämistest, aga sageli ka ületamistest. Kuid asi pole selles. Oma loomeparemikus on ta olnud ootamatu ja tavapäratu, sellepärast ikka oodatud tantsijana. Karakter, teema, mõte avaneb tal alati läbi tantsu, läbi miimika ja kogu keha plastilise väljendusrikkuse. (See peaks olema balletis obligatoorne. Nagu seegi, et tantsijal on, mida väljendada. Viimane ei käi kahjuks mitte kõigi kohta, kelle tants on meeldiv ja keha väljendusvõimeline.) Juta Lehistele on, mida tantsuga öelda. Näiteks rollides nagu Medea või Kratt, Coppelia või Carmen. Inimese keeruka sisemaailma valdamine ja avamine. Nii emotsionaalse kui ka intellektuaalse skaala ulatuslikkus. Psüühikasse tungimine ja groteski valdamine. Vaoshoitus, kus vaja, ja väljenduse ekspressiivsus.

Armastuse vabastav ja puhastav mõju «Võlumandariini» järkjärgult avanevas, sisenduslikult tantsitud naispeaosas. Piinavate siseheitluse vabustav kehastamine inimvõimete ja traagika piirsituatsioonides «Joanna tentatas». Selline eneseandmine, jäägitu rollisolekupinge tundub ületamatu.

Ja ikka — mitmekülsus. Näiteks L. Sumera «Anselmi loo» mitmikrollis. Sisemine temperament, mis ei karda piiril olekut, isegi hädaõhtu mõnikord publikut šokeerida (selles mõttes meenutab J. Lehistele mõneti I. Everit!). Aga üle kunstipiiri ei lähe — iseloomulik on näiteks Eksinud neiu jõuliselt rõhutatud plastika V. Tormise «Eesti ballaadides», kui viimastest rollidest

Juta Lehistele Naine.

GUNNAR VAIDLA foto

rääkida. Karta on, et andekale, omapärasele ja töökale kunstnikule ei jagu teatris kunagi päris piisavalt «omi» rolle. (Kas mitte vaimne ammendamatus ei tinginud tantsu kõrvalt omandatud filoloogilist kõrgharidust?). Seepärast on Juta Lehistele loominguõhtu kavvavõtmine teatri ja kolleegide, eriti ballettmeistrite poolt tore.

Kas see õhtu rahuldab kui kokkuvõtlik läbilõike tantsija loomingu eri tahkudest? Kas lisab uusi jooni?

Üheselt vastata ei saa. Minu meelest kinnitab õhtu J. Lehistele ande mitmeid tugevamaid jooni. Lisandunud oleks nagu lüürilisust ja pehmust. Samas pole õhtu kompositsiooniliselt päris ühtlane ja mitmed andevõimalused jäävad kahjuks rakendamatuna.

Põhimõtteliselt on ju täiesti õigustatud kava viimane osa «Rõõm rütmist» — Juta Lehistele on korduvalt rakendunud ka estraadi-varieteeloomingus; see sobib talle, ta on maitsekas ja pole kunagi banaalne. Nüüdisaegsed rütmid ja stiilid on tantsijale eriti lähedased — miks mitte siis ka kergemas žanris.

Selle ala ballettmeistrid pole meil ühe käe sõrmedegi jaoks, Kalju Saareke on teenekamaid, ometi oli seekordne kompositsioon milleski õhtul lahjendav. Võib-olla spetsiifilisem džasstants oleks toonud rohkem uusi värve. Praegu jäi aga mulje tantsimisest üldes, mis kogutervikut ei rikastanud. Juta Lehistele oli küll tantsurõõmus, kuid numbris eneses jäi sellest vajaka — nii nagu sisemisest rütmikusest ja vahelduvusestki.

Kava esimeses osas andis Mai Murdmaa uue seade ligi paarkümme aastat tagasi «Estonias» menukalt etendunud M. de Falla balletile «Suur võlur — armastus», kus J. Lehistele siis Luciat tantsis. Tookordne lavastus haaras Murdmaa range, karmi, mitte tavapäraselt ilutseva hispaania-likkuse-taotlusega ja Candelase rollikehastustega, eriti Ülle Ullalt. Täna koreograafias on ballettmeister hispaaniapärasest karakteristusest vähendanud. Küllap põhjendatult — vahepeal Antonio trupilt nähtud ehtnograafiliselt värviküllase variandiga pole meil mõtet ega võimeid konkureerida.

Selles vähestes hispaaniapärasest sugemetega üldplastilises lahenduses mõjus Juta Lehistele Candelase peamiselt sisemise keerukuse ja peenetundelisusega; meisterlikult visandatud psühholoogilise novelliga. Kahjuks olid nähtud etendusel meespartnerid ootamatult loiuvoitu ja nendelt nõrgalt lähtuvaid impulsse pidi samuti osaliselt korvama tantsijanna loodud siseheitluse pinget.

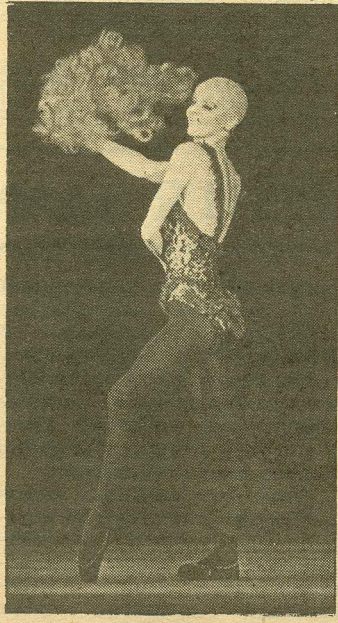
Nõustuksin Anna Ekstoni väljendatud arvamusega, et tantsijavõimete täielikuma avamise huvides oleks üldkompositsiooni hästi sobinud näiteks «Võlumandariin» (võib-olla viimase osa asemel, kuivõrd J. Lehistele on tõesti üks M. Murdmaa koreograafia ehadamaid esitajaid oma vaimse kompromissituse, eetilise maksimalismi ja ülitundliku närvi poolest.

Selles mõttes osutuskki õhtu suurimaks vaatajaalamuseks ja Murdmaa—Lehistele veenvaimaks loomekoostöökse etenduse teine osa — L. Berio muusi-

JUTA LEHISTE

LOOMINGUÕHTULE MÕELDDES

hilises peavad need iseloo-
used praegugi paika. Eri-
ni kasutada Vello Kõllu
mekond aastat hiljem teh-
täpsustust artiklis «Küp-
(1971), kus autor räägib
naatilis-plastilisest rikku-
õeldes: «J. Lehiste lavali-
saatus on õnnelik — tal
õlnud o m a d osad...»
al juhul on ta osanud pal-
neist omaks teha. Juta
lehiste on mitmeid rolle tant-
suse vaheldumisi teiste bale-
titega. Ju siis võiks rääkida
kõrge loominguilistest alla-
istest, aga sageli ka ületa-
est. Kuid asi pole selles.
loomeparemikus on ta
d ootamatu ja tavapäratu,
pärast ikka oodatud tant-
sustäitleja. Karakter, teema,
teema avaneb tal alati läbi
teema, läbi miimika ja kogu
teema plastilise väljendusriki-
ga. See peaks olema balletis
teema toorne. Nagu seegi, et
teema ajal on, mida väljendada.
teema ei käi kahjuks mitte
teema kohta, kelle tants on
teema div ja keha väljendusvõi-
me. Juta Lehistel on, mi-
nentsugä öelda. Näiteks rol-
nagu Medea või Kratt,
teema elia või Carmen. Inimese
teema sisemaailma valdami-
teema ja avamine. Nii emotsio-
ne kui ka intellektuaalse
teema ulatuslikkus. Psüühil-
teema tungimine ja groteski
teema avamine. Vaoshoitus, kus
teema ja väljenduse ekspres-
suse vabastav ja pu-
v mõju «Võlumandariini»
järgult avanevas, sisen-
kult tantsitud naispea-
Piinavate siseheitluse va-
v kehastamine inimvõi-
teema traagika piirsituat-
teema «Joanna tentatas». Sel-
teema eneseandmine, jäägitu
teema olekupinge tundub ületa-
teema — mitmekülgsus.
teema eks L. Sumera «Anselmi
teema mitmikrollis. Sisemine
teema erament, mis ei karda
teema olekut, isegi hädaohtu
teema kõrd publikut šokeerida
teema es mõttes meenutab J. Le-
teema mõneti I. Everit!). Aga
teema kunstiipiiri ei lähe — ise-
teema ulik on näiteks Eksinud
teema jõuliselt rõhutatud plasti-
teema. Tormise «Eesti ballaadi-
teema kui viimastest rollidest

Juta Lehiste Naine.

GUNNAR VAIDLA foto

rääkida. Karta on, et andeka-
le, omapärasele ja töökale
kunstnikule ei jagu teatris ku-
nagi päris piisavalt «omi» rolle.
(Kas mitte vaimne ammenda-
matus ei tinginud tantsu kõr-
valt omandatud filoloogilist
kõrgharidust?). Seepärast on
Juta Lehiste loominguõhtu
kavvavõtmine teatri ja kollee-
gide, eriti ballettmeistrite poolt
tore.

Kas see õhtu rahuldab kui
kokkuvõtlik läbilõike tantsija
loomingu eri tahkudest? Kas
lisab uusi jooni?

Üheselt vastata ei saa. Minu
meelest kinnitab õhtu J. Lehis-
te ande mitmeid tugevamaid
jooni. Lisandunud oleks nagu
lüürilisust ja pehmust. Samas
pole õhtu kompositsiooniliselt
päris ühtlane ja mitmed ande-
võimalused jäävad kahjuks
rakendamata.

Põhimõtteliselt on ju täiesti
õigustatud kava viimane osa
«Rõöm rütmist» — Juta Le-
histe on korduvalt rakendu-
nud ka estraadi-varieteeloo-
mingus; see sobib talle, ta on
maitsekas ja pole kunagi ba-
naalne. Nüüdisaegsed rütmid
ja stiilid on tantsijale eriti lä-
hedased — miks mitte siis ka
kergemas žanris.

Selle ala ballettmeistreid
pole meil ühe käe sõrmedegi
jaoks, Kalju Saareke on tee-
nekamaid, ometi oli seekordne
kompositsioon milleski õhtut
lahjendav. Võib-olla spetsiifili-
sem džasstants oleks toonud
rohkem uusi värve. Praegu jäi
aga mulje tantsimisest üldse,
mis kogutervikut ei rikasta-
nud. Juta Lehiste oli küll
tantsurõõmus, kuid numbris
eneses jäi sellest vajaka — nii
nagu sisemisest rütmikusest ja
vahelduvusestki.

Kava esimeses osas andis
Mai Murdmaa uue seade ligi
paarkümme aastat tagasi
«Estonias» menukalt etendu-
nud M. de Falla balletile
«Suur võlu — armastus», kus
J. Lehiste siis Luciat tantsis.
Tookordne lavastus haaras
Murdmaa range, karmi, mitte
tavapärast ilutseva hispaani-
alikkuse-taotlusega ja Can-
delase rollekehastustega, eri-
ti Ülle Ullalt. Täna koreo-
graafias on ballettmeister his-
paaniapärasest karakterisust vä-
hendanud. Küllap põhjenda-
tult — vahepeal Antonio trup-
pilt nähtud ehtetnograafiliselt
värviküllase variandiga pole
meil mõtet ega võimeid kon-
kureerida.

Selles väheste hispaaniapä-
raste sugemetega üldplastilise
lahenduse mõjus Jutta Lehiste
Candelas peamiselt sisemise
keerukuse ja peenetundelisus-
tega; meisterlikult visandatud
psühholoogilise novelliga. Kah-
juks olid nähtud etendusel
meespartnerid ootamatult loiu-
võitu ja nendelt nõrgalt lähtu-
vaid impulsse pidi samuti osa-
liselt korvama tantsijanna loo-
dud siseheitluse pinge.

Nõustuksin Anna Ekstoni
väljendatud arvamusel, et
tantsijavõimeite täielikuma
avamise huvides oleks üld-
kompositsiooni hästi sobinud
näiteks «Võlumandariin»
(võib-olla viimase osa asemel),
kuivõrd J. Lehiste on tõesti
üks M. Murdmaa koreograafia
ehedamaid esitajaid oma
vaimse kompromissituse, eetilise
maksimalismi ja ülitundliku
närvu poolest.

Selles mõttes osutuskki õhtu
suurimaks vaatajaalamuseks
ja Murdmaa—Lehiste veenvai-
maks loomekoostöökse etenduse
teine osa — L. Berio muusi-

kale lavastatud lühioopus so-
listile «Naine».

Nähtud etendus kujunes
«Naise» teistkordseks ja üht-
lasi ka täielikuks esiettekan-
deks, kuivõrd teos oli esimese
variandiga võrreldes leidnud
legijatelt edasiarendamist
(muusikakupüüri avamisega)
nii koreograafiliselt kui ka
kontseptsiooniliselt.

M. Murdmaa ja J. Lehiste ei
pelga siin otseselt programmi-
sust (nn. konkreetse muusika
vahenditega loodud heliteoses
seda otseselt pakutud pole,
kuigi on adekvaatne psüühili-
ne seisund), mida tantsija teos-
tab sellise mitmekesisusega
miimi, groteski, plastika, tant-
sudraama piirimal, et jälgi-
mine on kaasakiskuvalt pinev.
Naine saab jalad alla pärast
hingelist katastroofi, endised
eluhoiakud osutuvad kõlbma-
tuiks, sellest hingeline tühjus,
uus kriis, katse lõppu teha, ja
ometi järgneb eneseületamine
algaval raskel teel vaimse kir-
gastuse poole. «Naine» väärriks
kohest jäädvustamist TV tar-
vis, muidugi ballettmeisteri osa-
võtul.

Juta Lehiste suudab olla
traagiline ja hingestatud ega
karda olla laval naljakas ega
inetugi. Ta omapärane nägu
võib meenutada kord antiikset
maski, kord karikatuurset
liialdust, kord üllast selgust ja
harmooniat. Karakterisust kuni
groteskini või siis sisemine lõ-
hestumine on olnud tihti tema
teemad, aga võõrad pole rõõm,
sära ja inimlik tervikkikkus.
Nii on ta amplituua ka praegus-
te tantsutehniliste võimete
puhul õige avar.

Kombeks on praegust lava-
kunsti tihti hurjutada. Ometi
on olnud ja on praegu lava-
del rohkem erinevaid, rikkaid
isiksusi, kui teatrid suutnud
avanemisvõimalusi pakkuda
ning kriitika ja ajalugu kirja-
sõnas peegeldada. See käib ka
eesti balleti kohta. Püsib tar-
ve anda rohkematele eripalge-
lisemat loometööd, kui suudab
seda tantsule lubada üldmuu-
sikateatri mitmeti reglemen-
teeritud repertuaar. Küllap
leiduks veelgi loominguõhtu-
teks suutelisi (programmide ei
saa ega tarvitse alati nii
kandva haardega olla kui näi-
teks Tiit Härmi romantiline
programm), ja sellele tasub
teatril mõelda.

Balletiõhtu andis, ka vaiel-
davuste ja mõnede lavatehri-
liste lohakuste kiuste, palju
rõõmu taaskohtumisest erksa
loovisiksusega, kes ei mahu
raamidesse.

Teater elab, kuni nimi kuu-
lutusel paneb meid peatuma:
ahhaa, lähen kindlasti, huvit-
tav, kuidas tema seda teeb.

LEA TORMIS